

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

הוצאת ש"ר

תיק ממונות מס' 1652-עא

(מהד' כב טבת)

נושא הדיון

הרב א' תובע את ב' על הוצאת ש"ר ועל הנזקים שגורם לו, ובקש צו מניעה במעמד צד אחד שיאסור על ב' או ב"כ להשמיץ את הרב א' בין בכתב ובין בע"פ ובכל צורה שהיא. בית הדין קבל את הבקשה ואסר על ב' או ב"כ להשמיץ את הרב א'.

ב' השיב שברצונו לדון בבי"ד אחר. על כך השיב הרב א' שאינו רוצה לדון בבי"ד שב' מבקש משום סיבות שנקב, והוא מבקש לדון בזבלי"א, ואף נקב בשם הנברר מצידו.

בית הדין קבל את בקשת הרב א' ופסק שעל ב' להודיע בתוך שבוע מי הנברר מצידו. ב' השיב שבית הדין אינו מוסמך לפסוק בענין הזבלי"א מכיון שלא מוכן לדון כאן, ורק הבי"ד האחר שרוצה לדון אצלו הוא זה שיפסוק היכן לדון.

הרב א' הציג לבית הדין מכתב השמצה כנגד הרב א' ששלח ב"כ ב' לביה"ד הגדול הדין בין שני בעי"ד שהרב א' אינו קשור לשם כלל. הרב א' טוען שבכך הפר ב' וב"כ את צו המניעה של בית הדין.

פסק דין

מותר להרב א' לתבוע את ב' בכל מקום משום שב' הפר את צו בית הדין ע"י ההשמצות ששלח בא כוחו לביה"ד הגדול, והוא אינו ציית דינא, וגם משום שאינו מקבל את פסק הדין לדון בזבלי"א.

(-) דוד יהושע קניג

(-) יהושע ווייס

(-) מרדכי אייכלר

השאלות לדיון

- א. מקור הסמכות של בייד ליתן צוי מניעה.
- ב. דין זבלי"א כששני הצדדים חלוקים באיזה בייד לדון.
- ג. היתר לפנות לכל מקום כשהבעיד אינו ציית דינא.

תשובה

- א. כללי זוי המניעה הנהוגים בבית הדין - ראה פס"ד ירושלים כרך ז עמ' קעח
- א. אם בא לד לבייד ומבקש לדון עם בעל דינו בדי"ת, וטוען שעד מועד הדיון עלול להפסיד את כסף התביעה, או שעלול להינזק ע"י הגד השני, מקבלים את בקשתו ופוסקים לו עיקול או מניעה נגד הגד השני עד לדיון, באותו נושא שהתובע עלול להפסיד או להינזק, וזאת במעמד לד אחד ומבלי לשמוע טענות נגדיות, תוך כדי קביעת מועד לדיון בין הגדדים בצומע קרוב ככל האפשר.
- ב. לו עיקול או מניעה אינו מהווה פס"ד סופי, מה גם שהולא במעמד לד אחד בלבד. הלו משמש ככלי עזר לבית הדין כדי למנוע הפסדים וזקוקים למבקש עד למועד הדיון. לפיכך אין בית הדין מויליא לו עיקול או מניעה ללא קביעת מועד לדיון בין הגדדים, ומפקיע את הלו במקרה שהמבקש גורם להארכת הזמן בלי דיונים.
- ג. כדי למנוע הפסד לגד השני כתולאה מזו עיקול או מניעה במקרה של תביעה קנטרנית ושאלין בה ממש, מחוייב המבקש להפקיד סכום כסף שימשם לפרעון הפסדים של הגד השני כתולאה מזו העיקול או המניעה, אם יתברר שהתביעה היתה קנטרנית ומשוללת יסוד, ושאלין נגרמו לו הפסדים מהלו.
- ד. במקרים מסויימים מסיר בית הדין את הלו בטרם דיון: אם התברר לבית הדין כי בבקשה להולאת הלו העלים המבקש מבית הדין פרטים חשובים בענין שיש בהם לשנות את התמונה; אם הגד השני חותם על כתב בזרות ומשליש בבית הדין את סכום התביעה, או מתחייב להחזיר את המלצ לקדמותו אם יפסוק כך בית הדין, ומבקש להסיר את הלו מכיון שגורם לו הפסדים מיותרים.
- ה. אם לאחר הולאת הלו ע"י בית הדין מבקש הגד השני לדון בבייד אחר, והמבקש מוכן לכך, הלו נשאר בתוקפו עד לדיון בין שני הגדדים בבייד שבקש הגד השני, בתנאי שהמבקש יפנה לאותו בייד בתוך ימים ספורים. אם המבקש לא פנה לבייד האחר באותו ימים שנקבעו, מפקיע בית הדין את הלו שנתן.
- ו. אם עמד המבקש על זכותו לדון בבית דין זה על תוקפו של לו העיקול או המניעה, משום שלענין זה הגד המבקש להסיר את הלו דינו כתובע, גם אם בעיקר הדיון דינו כתבוע, נענה בית הדין לכך.
- ז. הרבב של זבלי"א שקבלו עליהם הגדדים יש לו תוקף של בייד גם לענין לו עיקול או מניעה. אבל זבלי"א שבירר התובע לעלמו בלי הסכמת התבוע אין לו תוקף של בייד, ואין לו כח לפסוק לו עיקול או מניעה.

מקור ההלכה לצוי מניעה - עפ"י פס"ד ירושלים כרך ז עמ' קעט

כתב הרא"ש צ"ק פ"ק סי' ה: וכן מלאמי בשם הגאון ז"ל כתוב: דתקנתא דרבנן הוא, באינש דמפסיד נכסיה, משום השבת אבידה. ולי נראה דלא זריכנא לתקנתא דרבנן אלא דין גמור הוא, שחייב אדם להליל עשוק מיד עושקו בכל טלדקי דמלי למיעבד. וכ"כ בשו"ת הרא"ש כלל א' סי' ד. וכתב בשו"ת מהרש"ך ח"ג סי' נה שדן בשאלה אם כל בית דין ראשי לעכב או רק בי"ד מוחזק ומומחה, עפ"י מש"כ במ"מ מלוה ולוה פי"ב הי"ד שהדיין יש לו לתמוך הדין לפי האמת אפילו חוץ מן הדין, שאין בכל בי"ד כח זה אלא"כ הוא בי"ד חבוב ומוחזק בחכמה וחסידות, ומסיק המהרש"ך דמ"מ האמת הוא שכל דיין או בית דין סגי לעכב אע"פ שלא יהיה כ"כ מוחזק ומומחה. ודייקו צפדי"ר כרך ז עמ' ז' שגם דיין יחיד ראשי לעכב כדי להליל עשוק מיד עשקו, לפי שמעשה העיכוב אינו ככל מעשה בי"ד הדין לחייב את החייב מעלם הדין, אלא מעשה עפ"י הלכה מיוחדת להליל עשוק מיד עשקו. ובשו"ת דברי חיים מלאנו ח"ב סי' א' כתב: מנהגנו לעקל אפ"י על טענה כל דהו.

וכיון שזו עיכוב אינו ככל מעשה בי"ד הדין לחייב את החייב מעלם הדין, אלא מהלכה מיוחדת כדי להליל עשוק מיד עשקו, ע"כ ראשי הדיין - ואף חייב - להליל העשוק גם במעמד ז' אחד בלבד, עד לבידור הדין צפדי"ר.

ב. עיי' פס"ד ירושלים כרך ז עמ' קעב וכרך ט עמ' טו מש"כ החו"מ סנהדרין סי' טו אות ה מש"כ הטור בשם הסמ"ג דהלוה יכול לברור בי"ד אחר באותה העיר אפילו הוא קטן מאותו צביר המלוה, ואין המלוה יכול לכופו, ר"ל אם אין המלוה תובע זבלי"א, אבל ודאי יכול המלוה לתבוע זבלי"א. ע"כ. וכן פסק בשו"ת אגרות משה חו"מ ח"ב סי' א': ברור ופשוט שכל בעל דין יכול לומר שרואה דוקא בזבלי"א ואין יכולין לכופו שילך לבי"ד בלא זבלי"א אף שהוא מומחה. והא דכתב הרמ"א דאם דיינים קבועים בעיר לא יכול לומר לא אדון לפניהם אלא בזה בורה, היה זה רק בעיירות שהיו מתמנים מהעיר, שאף הרב אבי"ד לבדו נמי היה יכול לכופו מאחר שקבלוהו. אבל בנזא יארכ לייכא דיינים קבועים שנתמנו מהעיר, וצפרט שאיכא עוד אגודות וחבורות של רבנים שליכא אף מינוי מכל הרבנים שבעיר, ולכן כשרואה אחד מהם בזבלי"א מוכרחין לילך בזבלי"א דוקא. ע"כ. וכ"כ הגר"ג קרלין שליט"א צמיק אחר שהוצא צפנינו, לאחר שהביא את דברי החו"מ א' שזכותו של התובע לתבוע לדון בזבלי"א עפ"י הגמ' בסנהדרין כג' א, כתב הגר"מ"ק כי "זאת התורה לא תהא מוחלפת וכו'", וכי "אין ספק שבעיה"ק ירושלים יש עוד בתי דיינים" ו"תייבוס לידון בזבלי"א, ובקשתינו להודיע את מי הוא צורר". ע"כ.

אמנם צפדי"ר מאת הגר"ע הדא"ח והגר"צ זולטי ז"ל, ויצלחט"א מרן הגר"ש אלישיב שליט"א מיוס כד מ"א תשכ"ב צמיק מסי' כג' 102 (טרם פורסם) צענין תובע שמוכן להתדיין בכל בי"ד קבוע אחר בעיר, ואפילו בזבלי"א, חוץ מבי"ד שמצדק הנתבע לדון צפניו מסיבות שהיו עמו, והנתבע רואה לדון דוקא באותו בי"ד, וטענו התובע שלפי דברי החו"מ הנ"ל זכותו לדרוש לדון בזבלי"א, ואין לנתבע זכות שלא לדון עמו סס, נכתב בצפ"ק הדין: "והנהגה לדעת הסוגר דזכותו של הנתבע לומר לבי"ד פלוני אני רואה - כששניהם בעיר אחת - ואין צדי התובע לכופו ולהכריחו לדון בפני הבי"ד שצחר הוא, נראה, דאף שהדרך הטוב והישר היא שכל אחד יברור לו אחד שמתוך זבלי"א וזבלי"א, הצע"ד ליימתן להם וגם הדיינים

כל אחד מהפך בזכות אותו שזכר (לשון הרמ"א סי' יג), מ"מ לא מלאנו שבמקרה והנתבע לא יתראה לברור לו אחד, שיכפוהו בשוטים עד שיאמר רוצה אני. ועיי' ברמ"א סס: אם הנתבע מערים לברור דיין שאינו הגון... כופין אותו לדון בפני ג'. היינו דהכפיה היא לדון בדי"ד של שלושה, וא"כ באופן שהוא רוצה להתדיין בפני די"ד מסויים, שלפי דעת הסמ"ג זכותו היא בכך, בזה שמירב להתדיין בפני זבל"א לא מלאנו שמפסיד זכותו וקונסים אותו, ומעבירים את הדיון לבית הדין שזכר לו התובע. ובעצם הדין של זבל"א נראה דהנה הר"ש בפ"ג דמנהדרין לעק ככרוכיא "על חסרי הדעת הטועין שהדיין יש לו להפך בזכות אותו שזכר ועומד במקומו וכו' אשר לא כדון... הדיין עלמו חלילה לו למנוח סברא לזכות אם לא שראה לו דין ברור...". ועיי' בערוה"ש סי' יג אות ד שאע"פ שהצוררים יש להם כל דיני דיינים וא"כ אסור לכל בע"ד להציע טענותיו לפני בורר שלו בלא בע"ד חבירו, מ"מ כבר נהגו שכל אחד מליע טענותיו לפני הבורר שלו, וכיון ששני האדדים עושים כן והמנהג כן הוא הוה כאילו קבלו עליהם שני האדדים על אופן זה ואין זה איסור. ע"כ. ולפי"ז יולא שענין זבל"א לפי מה שמהגים שכל אחד שומע טענות האד שלא בפני חבירו וכנס לענין כמעטין לזכות את האד שזכר בו, הרי נמלא שהדין יולא בעיקר עיי' השלישי המכריע ביניהם, וזה הרי משום שאם הנתבע רוצה להתדיין לפני שלושה והתובע רוצה להתדיין בפני אחד, כי אז לכוי"ע אי אפשר לבקש את הנתבע להופיע לפני הדיין שזכר התובע, וא"כ אין להעדיף זבל"א לפי המנהג כאמור על פני די"ד של שלושה. והסוקו שם שזכות התובע לדון בזבל"א היא רק אם יוכל להעמידם שידונו כעיקר הדין וכמו בית דין שאין שומעים את האדדים זה שלא בפני זה כלל. ע"כ.

ג. עיי' פס"ד ירושלים כרך ג עמ' טז עפ"י כסף הקדשים סי' כו דמי שאינו ליית דינא מותר לתובעו בדיניהם.

יהושע ווייס.

ב

שאלות לדין

א. בחירת דיין שלישי מכריע בזבל"א.

ב. זבל"א בזה"ז.

תשובה

א. עיי' בחר הטיב חוי"מ סי' יג ס"ק טו שבנידון זבלי"א שכל אחד צורר דיין לעלמו ששני הדיינים צוררין את הדיין השלישי, ועיי' סנהדרין כג א דכו"ע לא פליגי שאריכין דעת הדיינים לבחור את הדיין השלישי, כי פליגי דעת בעלי דינים צעיקן וקוי"ל כחכמים אדעת צע"ד לא לריך. ועיי' צפת"ש אס אס התנה הצע"ד שהם גם יסכימו למינוי השלישי.

וברמ"א אס כתב וז"ל: אס אינם יכולים להשוות עצמם לזכור להם שלישי מנהיגי העיר יתנו להם שלישי ואס אין מנהיגים ילך התובע לפני ג' ויכריחו התובע לדון לפניהם. ע"כ.

ויש לזכור מי הם הנקראים מנהיגי העיר.

ועיי' ביאור הגר"א אס אות ד וה"ה למנהיגי עיר שהם במקום מומחה כמ"ש בסי' ב. ע"כ. מצואר מדבריו שמנהיגי העיר הם לפי מה שנקבע בסי' ב, ואס כתוב שדוקא גדול הדור או טובי העיר שהמחוס צי"ד עליהם יש סמכויות יתר אפילו בזה"י, ובסמ"ע אס וז"ל: לפי מה שכתב המחבר בית דין נראה דר"ל שהמחוס לזכור לצי"ד עליהם. ע"כ.

לכן בזמנינו שאין טובי העיר למנות צי"ד אין סמכויות יתר לבתי דין שלנו לפעול במקום מנהיגי העיר. לכן בנידון של תובע שבקש לדון בזבלי"א שזכותו לבקש את זה עפ"י החזו"א ומנהג בתי הדין וכו"ש אס הנתבע בקש זבלי"א, ואין הבוררים יכולים להשוות את עצמם לזכור דיין שלישי מה ניתן לעשות. ועיי' צפת"ש סי' יג ס"ק ב בשם הלבוש שאס ניתן לנתבע להחליט גם צמינו דיין השלישי יצוא הדור לידי עינוי הדין לתובע שהנתבע ידחה אותו לעולם. ואף שכבר קבענו שהדיינים צוררים הדיין השלישי ולא הצע"ד עכ"ז אפשר צקלות שבע"ד יעשה קונויא עם הבורר שלו. והענה שמציא הרמ"א שאס אין מנהיגים ילך התובע לפני ג' ויכופו הנתבע לדון לפניהם לא יועיל, שהנתבע יגיד שהוא רולה צי"ד שהוא צורר ויבטל זכות זבלי"א המתובע.

כשהלעתי הדברים לפני מרן הגר"ש אלישיב שליט"א ציוס כג כסלו תשע"א אמר לי בנחרטות ששני הדיינים שנבחרו עיי' הצע"ד לריכים למנות את הדיין השלישי ואס לא יכולים להשוות את דעתם לריכים הצע"ד למנות צוררים אחרים עד שהדיינים יסכימו לדיין שלישי.

ב. שמעתי ממרן הגר"ש אלישיב שליט"א ציוס כב טבת תשע"א שהלדדים יכולים לבקש זבלי"א אך ורק אס הזבלי"א הוא כמצואר בשו"ע ועפ"י הרא"ש ריש זה צורר סי' ב, אולם זבלי"א כפי שנהוג היום עפ"י ערוך השלחן אינו בכלל מה שכתב בשו"ע סי' יג, ולכן הנני להטירף להחלטה הנ"ל כיהודה ועוד.

נחום אייזנשטיין.